

mtatkki

Hungarian Academy of Sciences
Centre for Social Sciences
Institute for Minority Studies

A PDF fájlok elektronikusan kereshetőek.

A dokumentum használatával elfogadom az
[Europeana felhasználói szabályzatát](#).

NÖVÉNYNEMESÍTÉS ÉS NÖVÉNYEGÉSZSÉGÜGY

A dunai államoknak javarésze erősen kontinentális éghajlatú. Telüket nagy hideg, nyarukat jobbra száraz, nagy meleg jellemzi. Részben emiatt, részben különleges talajadottságaik következtében az ezekben az államokban termesztett vetőmagvak egészen kiváló csírázóképeségükkel és csírázási erélyükkel tűnnek ki. Innen van, hogy Európa számos országának a dunai államok javarésze fő vetőmagtermelője. Már az első világháború előtt, de méginkább az első és második világháború között ezek az államok, de különösen Csehszlovákia (Szlovákia déli része), Magyarország, Észak-Jugoszlávia, Románia és részben Bulgária is nagymértékben volt vetőmagtermelője Svájcnak, Angliának, Hollandiának, Franciaországnak, Németországnak stb., sőt az aprómagvak közül számos került Észak-Amerikába is (pl. bíborhere).

E vetőmagtermesztések részben az egyes dunai államok saját növényfajtái útján történtek, részben pedig a termeltető államok részéről adott anyamag útján, fajtaszorító szerződéseik alapján. Utóbbi szaporítások főként főzelékborsóra és konyhakerti vetőmagvakra terjedtek ki, de jelentős mértékben egyéb aprómagra is, mint pl. herefélékre. Az egyszerűbb termesztésű, különösképpen nagyobb belterjességet nem kívánó növényfajták szaporítása, főként Észak-Jugoszláviában, Bulgáriában és Romániában folyt, míg a belterjesebb gazdálkodást, nagyobb szakértelmet, intenzívebb tisztítóműveletet megkívánó vetőmagvakat főként Magyarországon és Csehszlovákiában szaporították.

Természetesen a dunai államoknak e nagyarányú vetőmagtermesztésükkel párhuzamosan haladt növénynemesítésük fejlődése is. Egyre inkább előtérbe jutottak a dunai államok nemesítői előállította fajták után történő vetőmagtermesztések, habár kétségtelen, hogy számos növényfajból mindmáig a vetőmagtermesztető államok adták az anyamagot.

A mai értelemben vett korszerű növénynemesítési munka Angliában kezdődött (1819). A múlt század közepe táján Németország, majd ezután Franciaország és az Északamerikai Egyesült Államok is megkezdtek növénynemesítői tevékenységüket. Ezeket az államokat követően indult meg a dunai államok növénynemesítői tevékenysége, és pedig elsősorban Csehszlovákiában és Magyarországon, megelőzve Olaszországot, Hollandiát, Svédországot és a többi érdekelt államot.

Csehszlovákiában mind az állam, mind a magánnemesítő üzemek, de különösen utóbbiak nagymértékben felkarolták a növénynemesítést. Csehország egészen a második világháború kitöréséig nemzetközi viszonylatban is különösen a cukorrépa, sörárpa és komló nemesítésével tűnt ki, bár természetesen az egyéb fontosabb növényfajok nemesítését sem hanyagolta el.

Magyarország mint különleges agrárállam, különösen előljár növénynemesítói működésében. Nemesítói tevékenysége 1863-ban indul meg; főként a magánnemesítő üzemek tűnnek ki munkásságukkal, bár az utóbbi években számos állami üzem is létesült. Magyarországon 40-nél több nagyobb növénynemesítő üzem működik s ezek mindegyikének a magyaróvári M. Növénynemesítő Intézet a szakfelügyelője és irányítója. Magyarországon különösen a búza- és kukoricánemesítést karolták fel. A bánkúti nemesített búzákat úgyszólván az egész világon ismerik, úgyszintén az „F” kukoricát is. Ezek a fajták a magyar lucernával, lóherével és bíborherével együtt éppen olyan világmárkák, mint amilyen világmárkák a cseh nemesített árpák és cukorrépák. A második világháborút megelőző években Magyarországon már nagy mértékben folyt az olajnövényeken kívül a konyhakerti növények nemesítése is. Anglia fajtavásárlóként többször jelentkezett az eredeti magyar nemesített borsóért. Magyarország növénynemesítésével kapcsolatban különösen kiemelendő, hogy az eredeti magyar nemesített szántóföldi növényfajták javarészt a többi dunai államok is rendszeresen termesztik. Ez részben növénynemesítésének nagyfokú fejlettségével, részben a vetőmagtermesztés tekintetében annyira fontos erősen kontinentális klímájával magyarázható.

Jugoszláviában a növénynemesítés csaknem kizárólag állami feladat. Korszerű magánnemesítő üzemet Jugoszláviában mindössze csak egyet ismerünk (Csókás), míg állami növénynemesítő intézet és üzem kezdetben 3, közvetlenül a második világháború kitörése előtt már mintegy 10 működött. Jugoszlávia növénynemesítói tevékenysége kétségtelesen lényegesen fiatalabb eredetű, mint Csehszlovákiáé, vagy Magyarországé. Főként ez az oka annak, hogy a nemzetközi irodalom jelentősebb jugoszláv eredetű nemesített növényfajtát még nem jegyzett fel, habár a második világháborút megelőző esztendőkből már nagyobb arányokban indították meg munkájukat. Jelentős kezdeményező munka indult meg az olajnövényfajok (napraforgó, ricinus), dohány és búzanevelés terén. Jugoszláviával kapcsolatosan külön ki kell emelni, hogy említett állami intézményeikben a legkorszerűbb munka folyt s intézményeik mind gyakorlati, mind tudományos tekintetben kiválóan vannak felszerelve.

Romániában és Bulgáriában a növénynemesítő munka ugyancsak elsősorban állami tevékenységnek mondható. A román növénynemesítés állami szakembereinek tudományos munkája igen nagy figyelmet érdemel, jelentősebb gyakorlati eredményekről azonban — néhány búza és egyéb növényfajta kivételével — ma még nem számolhatunk be. Kb. hasonló a helyzet Bulgáriában is. Itt jelentősebb még a dohánynevelés, továbbá elszigetelten még néhány egyéb növényfaj felkarolása (konyhakerti növények, cukorrépa).

Ha a dunai államok növénynemesítói tevékenységét, a növénynemesítő üzemeket és az előállított és nemzetközileg is ismert nemes fajták számát tekintjük, úgy Magyarország vezető szerepe nem vitatható, hisz köztudomású, hogy a magyar nemesített búza- és kukoricafajtákat a dunai államok legtöbbszörben széles körben termesztik. A magyar lucernafajtákkal pedig még Svédországban, Dániában, Norvégiában, stb. is nagyarányokban találkozhatunk. De nem vitathatók a dunai államok közül

Csehszlovákiában a növénynemesítés terén elért eredmények sem, különösen az árpa és cukorrépa nemesítése terén. Jugoszláviának, Romániának és Bulgáriának növénynemesítői munkája sokkal fiatalabb eredetű, semhogy a második világháborúig különösebb eredményeket elérhettek volna, bár Jugoszláviában az állam részéről megindított nagyarányú gyakorlati növénynemesítői tevékenység, Romániában és Bulgáriában, de különösen előbbiben, néhány lelkes szakférfiúnak tudományos bűvárkodó munkája a nemesítés terén igen figyelmet érdemlő.

*

A dunai államokban az első világháború előtt csak az egyetemek, főiskolák tanszékei, intézetei, laboratóriumai, továbbá egyes kísérleti intézmények foglalkoztak — azok is inkább csak tudományosan — a növényegészségüggyel (növényvédelemmel), az állati (rovar) és növényi (baktérium és gomba) kártevők életmódjának tanulmányozásával és a kártételek leküzdésének módozataival. A mezőgazdasági és kertgazdasági növénytermesztést pedig csak annyiban szolgálták, illetve támogatták, hogy a hozzáfordulóknak adtak esetenként megfelelő szaktanácsot.

Az első világháború kezdetén már egyes dunai államok kezdték felismerni a növényegészségüggynek a termesztést fokozó nagy jelentőségét s ezért a növénytermesztés biztosítása érdekében a kártevők elleni kötelező védekezésekre és irtásokra vonatkozóan rendelkezéseket adtak ki. Az első világháború után pedig a kártevők elhurcolásának megakadályozására növényeket és növényrészeket (vetőmag, vetőgumó, hagyma, gyümölcs stb.) tartalmazó küldemények behozatala elé gátat vetnek a kötelező növényegészségügyi ellenőrző vizsgálat, valamint növényegészségi és származási bizonyítvány előírásával. Ezeket a forgalmi korlátozásokat Ausztria és Magyarország csak megokolt esetekre írták elő, Csehszlovákia, Jugoszlávia, Lengyelország és Románia azonban általánosították. Ezzel a forgalmi korlátozással kapcsolatos ellenőrző munkálatoknak ellátására — külön szervezet és személyzet hiányában — az említett tudományos és szakoktatási intézmények tanerőit, szaktisztviselőit vették igénybe, ami a tudományos, kutató és kísérletező munka rovására ment.

Időközben gyarapodott azoknak a kártevőknek a száma, amelyek egész növénytermesztési ágakat (pl. burgonyatermesztés) s ezzel a közéletet is veszélyeztették. Ekkor már nemzetközi intézkedések is szükségessé váltak. Ebből a célból Rómában 1929 április 16-án 24 állam a növényvédelem tárgyában nemzetközi egyezményt kötött, amelyhez később még néhány állam csatlakozott. Ezt az egyezményt a délkelet-európai államok közül Ausztria, Jugoszlávia, Lengyelország és Magyarország írták alá. A szerződő országok kötelezték magukat arra, hogy a növénykártevők behurcolása és elterjedése elleni együttes és hathatós eljárás biztosítása céljából megfelelő törvényhozói és közigazgatási intézkedéseket foganatosítsanak és e rendelkezések végrehajtásának biztosítására hivatalos növényvédelmi (növényegészségügyi) szervezetet létesítsenek, amelynek tudományos (kutató és kísérletező) és gyakorlati szervekből kell állnia.

Az említett államok eleget is tettek vállalt kötelezettségeiknek; a kártevők behurcolásának és elhurcolásának megakadályozására különböző törvényeket és rendeleteket hoztak s megalkották növényegészségügyi (növényvédelmi) szerveiket, szolgálatukat.

Jugoszlávia és Lengyelország a kísérletező és kutató feladatok ellátására nem létesített külön intézményt. Jugoszlávia ezt ország-részenként a mezőgazdasági kísérleti szervek (Poljoprivredna ogledna i kontrolna stanica) keretében, Lengyelország pedig tovább is a felsőbb oktatási intézetek tanszékeivel és laboratóriumaival oldotta meg. Ausztriában kutató és kísérleti szerv (Bundesanstalt für Pflanzenschutz) létesült.

Magyarország a második világháború előtt a kísérletező és kutató feladatok ellátására külön szervet (Növényegészségügyi Intézet) létesített. A gyakorlati feladatok ellátására Lengyelország és Magyarország külön gyakorlati növényegészségügyi (növényvédelmi) szolgálatot is létesítettek, amelyek közül a magyarországi egészen a községekig lenyúló szervekkel rendelkezik. Jugoszláviában a gyakorlati feladatokat is a kísérleti szervek látják el.

Növénytermesztésének biztosítása érdekében a nemzetközi egyezményhez nem csatlakozott Csehszlovákia és Románia is megszervezte növényegészségügyét mezőgazdasági kísérleti intézményei keretében, amelyek tartományonként, országrészenként működtek. Csehszlovákiában ezek az intézmények mind a kísérletező és kutató, mind pedig a gyakorlati ellenőrző munkakört ellátták. Romániában a földművelésügyi minisztérium külön gyakorlati növényvédelmi szolgálatot szervezett.